

‘น้ำส้มควันไม้’ ภูมิปัญญาชาวบ้านสร้างสารอินทรีย์

เรื่องเล่า
จากชุมชน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ราบลุ่ม อุดมสมบูรณ์จังหวัดหนึ่งของประเทศ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร แต่ทุกวันนี้มีการใช้สารเคมีในปริมาณมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพร่างกายของมนุษย์ มีราคาแพงไม่คุ้มกับผลผลิตที่ได้ ชาวบ้านจึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการที่จะลดปริมาณการใช้สารเคมีโดยมีการทดลองใช้สารอินทรีย์ในหลายๆ รูปแบบ และพยายามคิดค้นรูปแบบใหม่ๆ อยู่เสมอ

นายเชิด พันธุ์เพ็ง แกนนำชุมชน จ.อยุธยา เล่าว่า ทราบว่าทางมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จ.พิษณุโลก ได้ทดลองทำสารสกัดน้ำส้มควันไม้ขึ้น จึงได้ชักชวนกันไปศึกษาดูงาน จากนั้นจึงได้ลงมือปฏิบัติทำน้ำส้มควันไม้ ภูมิปัญญาชาวบ้านสร้างสารอินทรีย์ขึ้นมา แรกเริ่มมีคนทำอยู่ 10 คน โดยชาวบ้านจะนำไม้ที่กรมทางหลวงตัดทิ้งจากการตัดแต่งต้นไม้ริมถนนหรือใช้ไม้ในสวนบ้าง โดยมีชื่อแม้ว่าจะต้องทำเชิงครัวเรือน ไม้ไม่ให้เป็นเชิงธุรกิจ เพราะจะทำให้ต้นไม้หมดไปได้ถ้าไม่มีการปลูกทดแทน

“ขั้นตอนในการทำน้ำส้มควันไม้ เริ่มจากก่ออิฐรูปสี่เหลี่ยมและสูงประมาณ 1.5 เมตร ยาวประมาณ 2 เมตร นำถังน้ำมัน 200 ลิตร ที่ตัดปากให้กว้างและเจาะปลายตั้งให้เท่ากับกระบอกไม้ไผ่ที่นำมาวางแล้วใส่ตะแกรงนำไม้ที่จะเผาใส่ลงไปในถังแล้วติดไฟจนคิดว่าเผาดีแล้วจึงปิดปากเผาพอประมาณผ่านมือเพื่อปล่อยอากาศเข้าไป เมื่อดูแล้วควันเป็นสีน้ำตาลจึงนำไม้ไปครอบไว้กับท้ายเตาเผาที่มีปล่องเจาะไว้ เพื่อจะให้อากาศออกเมื่อความร้อนที่เผาไหม้ลอยออกทางปลายไม้ไม่กระทบกับความเย็นรวมตัวกันเป็นหยดน้ำแล้วทิ้งไว้จนเตาเผาดับ ใช้เวลาประมาณ 24 ชั่วโมง ก็จะได้ น้ำส้มควันไม้ โดยเตาหนึ่งจะได้น้ำส้มควันไม้ประมาณ 5 ลิตร นำมาทิ้งไว้ให้ตกตะกอนประมาณ 3 เดือน จึงนำออกมาทดลองใช้ ส่วนด้านที่ได้ก็สมควรนำไปขายถือว่าได้กำไรสองต่อ”

นายเชิด เล่าอีกว่า แต่ก่อนชาวบ้านจะใช้ปุ๋ยและฉีดสารเคมีในการปลูกพืชผักและฉีดพ่นกันแมลง ซึ่งมีต้นทุนในการผลิตสูงมาก จึงคิดทำเกษตรอินทรีย์เพื่อลดต้นทุน การไปดูงานที่ ม.นครสวรรค์ ทำให้ชาวบ้านเห็นทางออกที่จะนำมาเชื่อมโยงกับภาคเกษตรกรรม พยายามให้ชาวบ้านหันกลับมาใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การตัดตกแต่งกิ่งไม้ให้นำมาเผาถ่านเพื่อทำน้ำส้มควันไม้ เพื่อเขาไปรดพืชผัก รดข้าว แล้วบางส่วนก็เอาไปทดลองกับสัตว์ ชาวบ้านบอกว่าได้ผลดีมาก จึงได้ช่วยกันลงมือทำน้ำส้มควันไม้อย่างจริงจังเขาจึง

จากการทดลองใช้น้ำส้มควันไม้กับพืช เช่น ผักบุ้ง เริ่มตั้งแต่เตรียมดินแล้วฉีดยาพ่นตากดินทิ้งไว้ จึงปลูกผัก เมื่อพืชแทงยอดอ่อนขึ้นมาจึงฉีด

กระบวนการผลิตน้ำส้มควันไม้

จากปกตินาข้าว 1 ไร่ ได้ 70 ถึง แต่พอใช้ป่าส้มควนไม้ 1 ไร่ ได้ 110 ถึง ไร่ที่ใช้เฝ้าส่วนมากจะเป็นสะเตาะและสะแก เมื่อก่อนต้นทุนที่ใช้สารเคมีตกไร่ละ 2,500 บาท แต่พอใช้ป่าส้มควนไม้ ตกไร่ละ 1,000 กว่าบาทเท่านั้น จะเห็นได้ว่าต้นทุนลดลงมาก ทุกวันนี้ผู้ขายเรือไม่ได้ใช้แล้ว ส่วนผักที่ปลูกอยู่ในบริเวณต่างๆ เตาจะงามมากอย่างเห็นได้ชัด

พ่นน้ำส้มควนไม้ลงไปอีกประมาณ 3 ครั้ง โดยอัตราส่วนที่ใช้ น้ำส้มควนไม้ 20 ซีซี ค่อน้ำ 200 ลิตร จะไม่มีแมลงมารบกวนเลย ลำต้นจะแข็งแรงมาก เมื่อมีใบเขียวแล้วน้ำหนัก ทั้งไว้ค้างคืนลำต้นจะไม่เหลือง รสชาติ เป็นที่ยอมรับของตลาด

ด้านนายท่า เสนานาท เครือข่ายน้ำส้มควนไม้ อ.เสนาท เล่าว่า มีความสนใจจึงได้เข้าร่วมฟังเวทีแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านและได้รับการชักชวนจากคุณเชิด เลยลองทำดู เตาแรกไม่ได้ผล ค่อมทำเตาที่สองก็ได้

นายเชิด พันธุ์เพ็ง

ผลประมาณ 50% จนมาถึงเตาที่ 5 ได้ผลเกือบ 100% เพราะนั่งเฝ้าดูแลตลอด เวลาและทำตามขั้นตอนอย่างละเอียด ไม้ที่ใช้ส่วนมากจะใช้ไม้แห้ง ซึ่งเป็นไม้ที่ให้น้ำส้มควนไม้มีความเข้มข้นดีกว่าไม้เปียก

“ตอนแรกก็ปลูกผักหลายๆ อย่าง ใช้สารเคมีไปก็แพ้สารเคมี จึงได้เริ่มใช้น้ำส้มควนไม้โดยทดลองกับดาวเรืองและบานไม่รู้โรย ลำต้นแข็งแรงดีมาก ดอกตก

จนต้องตัดทิ้งก็มี ยึด 7 วันต่อครั้ง ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวนาน เทียวเอาข้าว อยู่ได้ 4-5 วัน ตอนนี้อยู่ได้ใช้สารเคมีมา 2 ปีแล้ว ส่วนถ่านที่เผาใช้ก็ว่าไฟจะกล้าดีมากและอยู่ได้นาน ปัจจุบันนี้ไม่มีถ่านจะขาย ไม่พอส่ง”

กรณีที่น่ามาใช้กับสัตว์คือสุนัขที่เป็นโรคเห็บ เขาจำลึกลงกับน้ำส้มควนไม้ ทาประมาณ 1-2 อาทิตย์จะทำให้หายได้ โดยแผลจะแห้งและมีขนขึ้นตามปกติ นอกจากนี้ยังสามารถทำกันยุงได้ด้วย โดยจะมีอาการแสบนิดหน่อยในตอนแรกแต่สักพักจะเย็น

ขณะที่นายคำพา หอมสุตซา เครือข่ายน้ำส้มควนไม้ อ.ภาชี เล่าว่า ทดลองนำน้ำส้มควนไม้มาใช้กับนาข้าว แล้วฉีดพ่น 4 ครั้ง ได้ผลเกือบ 100% สภาพดินดีขึ้น คือดินที่แข็งสามารถทำให้ร่วน ผลผลิตได้มากกว่าเดิม

“จากปกตินาข้าว 1 ไร่ ได้ 70 ถึง แต่พอใช้น้ำส้มควนไม้ 1 ไร่ ได้ 110 ถึง ไร่ที่ใช้เฝ้าส่วนมากจะเป็นสะเตาะและสะแก เมื่อก่อนต้นทุนที่ใช้สารเคมีตกไร่ละ 2,500 บาท แต่พอใช้น้ำส้มควนไม้ ตกไร่ละ 1,000 กว่า

บาทเท่านั้น จะเห็นได้ว่าต้นทุนลดลงมาก ทุกวันนี้ผู้ขายเรือไม่ได้ใช้แล้ว ส่วนผักที่ปลูกอยู่ในบริเวณต่างๆ เตาจะงามมากอย่างเห็นได้ชัด” นายคำพา บอก

ทุกวันนี้ชาวบ้านมีความสุขที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน มีเครือข่าย เกือบทุกอำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีน้ำใจไมตรีเชื้อเพื่อเพื่อน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่อาศัยธรรมชาติที่มีอยู่

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช)